

20. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE MODA DÜNYASINDAKİ AFRİKA TEMALİ TASARIMLARDA KULLANILAN RENKLERİN SEMBOLİK ANLAMLARI

Nurdan KUMAŞ ŞENOL¹

Özet

Kültürler arasında bir iletişim olduğu düşünülen giyim; yarattığı sembolik dil ile kişilerin karakterine yönelik karşı tarafa bilgiler vermektedir. Giysinin karşı tarafta oluşturduğu algı, modanın kendi içindeki farklı söylemlerine ışık tutmakta ve özellikle de kadın giyiminde önemli bir yer tutmaktadır. Yüzyıllar boyunca Batılı ülkelerin sömürgesi olan Afrika kıtası 1960'lı yıllarla birlikte yavaş yavaş bağımsızlığını kazanarak kendi kültürel kimliklerine sahip olmuşlardır. Bu özerklik giyim modasına da yansıtılmış, Afrikalı insanlara kendi ulusal kostümlerinin giyilmesi teşvi edilmiştir. Bu anlayış, Afrikalı gençler arasında karşılık bulmamış, Avrupalı tasarımcıların yaratılarını kendi yerel parçaları ile karıştırıp giymeyi tercih ederek günümüze dek devam eden Afrika giysi modasını devam ettirmişlerdir. Bu durum Avrupa merkezli modacılarında ilgisini çekmiş ve kendi tasarımlarını, Afrika'yla özdeşleşen kumaşlarla yeniden yorumlamışlardır. Bu çalışmada Afrika kültürüne has kumaşlarda kullanılan her bir rengin oluşturduğu sembolik anlamlar çözümlenerek; bu kültürden etkilenen tasarımcıların oluşturduğu tasarımlar örneklerle açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Moda Tasarımı, Afrika modası, Afrika giyim stili, Renk

THE SYMBOLIC MEANINGS OF THE COLORS USED IN AFRICAN THEMED DESIGNS IN THE WORLD OF FASHION FROM THE 20TH CENTURY TO THE PRESENT.

Abstract

Clothing, which is thought to be a communication between cultures; With the symbolic language it creates, it gives information to the other party about the character of the people. The perception that the clothing creates on the other side sheds light on the different discourses of fashion itself and has an important place especially in women's clothing. The African continent, which has been a colony of Western countries for centuries, gradually gained its independence with the 1960s and gained its own cultural identity. This autonomy was also reflected in clothing fashion, encouraging African people to wear their own national costumes. This understanding did not find a response among African youth, and they preferred to mix the creations of European designers with their own local pieces and continue the African clothing fashion that continues until today. This situation attracted the attention of European-based fashion designers and they reinterpreted their own designs with fabrics identified with Africa. In this study, by analyzing the symbolic meanings of each color used in fabrics specific to African culture; The designs created by the designers affected by this culture are explained with examples.

Keyword: Fashion Design, African fashion, African clothing style, Color

Giriş

¹ Öğretim Görevlisi, Giresun Üniversitesi, nurdan.senol@giresun.edu.tr. ORCID:0000-0002-1161-2665

Kültürel değişimin en görünür sembollerinden biri olan giyim, birçok kültürde toplumlar arasında ortak bir iletişim aracı görevi üstlenmektedir. Bu iletişim vasıtasıyla ne zaman yeni bir kültürden, fikirden veya eserden semboller tanıtıldığında çoğu zaman ilk belirtilerini gösteren şey, bir giysi parçası olmaktadır (Yu, Kim ve dğr., 2001: 309). Küreselleşmenin etkisiyle farklı kültürlerdeki giyim stilleri de moda dünyasında değişimlere yol açmıştır. Moda kavramı denildiğinde ise ilk akla gelen Batılılık; etnik ve geleneksellikten bahsedildiğinde ise Doğu tarzı bir özgünlükle ilişkilendirilmektedir (Jansen ve Feitsma, 2014: 3). Tarih boyu, tüm medeniyetler kimi zaman ticari kimi zaman da kültürel alışverişlerle ortaya melez olarak adlandırılan giysi formlarını ortaya çıkarmıştır. Avrupa modasında farklı kültürel giysilere ait bilgilerin ve anlayışın artması; değişik kültürlerin özgürce karıştığı bir eğilime dönüşmüştür. Özellikle 1950'lerin sonundan 1994'e kadar Afrika'nın bağımsızlık, kurtuluş ve kıtadaki sosyo- politik durumu yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenin yeniden teşvik ettiği kültürel Rönesans'a tarihsel bir bakışla başlayan eğilimler; modayı bir değişim aracı olarak kullanma arzusunda olan tasarımcılar için önemli hale gelmiştir. Modanın hem kendi kendini tanımlayan bir sanat formu hem de kıtanın kendine has kültürü hakkında fikirleri keşfetmek için oluşturulan tasarımlardaki renklerin sembolik anlamları; 20. yüzyıldaki Avrupalı moda tasarımcılarının çalışmalarıyla incelenmiştir.

Renklerin Sembolik Anlamları

Sanatın elemanlarından biri olan renk ise değişik coğrafya ve kültürlerde anlamsal farklılıklar göstermektedir. Ayrıca toplumların sevdiği renkler onların kültür zenginliği haline gelmiştir. Renkler, tarih boyunca sanat ve kültürde bir ifade aracı olmanın yanı sıra insanların düşüncelerini açıklamada da simge olarak kullanılmıştır (Mazlum, 2011: 125). Eski toplumlarda renkler, kimi zaman tapınma sırasında görsel etkileycilik için, kimi zaman büyüsel amaçlarla kimi zaman da düşmana gözdağı vermek için kullanılmıştır (Sun, 1994: 145). Toplumsal yaşamla birlikte bu durum insanların birbirlerini tanımaları, birbirlerini bağlılıklarını pekiştirmesi ya da diğer kişilerden kendilerini farklı kılmaları için de kullanılmıştır (Coşkun, 1995: 22).

Rengin ve biçimin aktarımı duygularla bütünleşmiş olduğundan bu durum bazen hüzünlü, bazen öfkeli bazen de isyankâr olabilmektedir (Özdemir, 2022:1543). Renkler kişilerin algılarının sınırları dâhilinde bulunsa da pek çok zaman etkileri farkına varılmamaktadır. Bireyleri etkilemek için, rahatlık ve estetik görüntü içerisinde bir nevi denge unsuru görevinde olan renk, moda tasarımında da önemli öğelerden biri konumundadır. Bireyin zevkini, renk uyumundaki bilgisini ve kendisine olan güveni açıklayan renkler ayrıca duygu durumu, giyim tarzını ve kişiliğini de yansıtarak kıyafetlerin sembolik değerlerini de oluşturmaktadır (Koca ve Koç, 2008: 172).

Renkler insan fizyolojisi üzerinde sahip olduğu etkiyle tek başına mesaj verebilmekte ve davranışları yönlendirebilmektedir. Buna göre renkler, çeşitli nesnelere ve farklı duyguları ifade etmektedir (Karip, 2019:134). Farklı kültürde farklı manalar içeren renkler; izleyiciler üzerinde değişik hisler uyandırmaktadırlar (Mazlum, 2011: 125). Örneğin; “beyaz”, saflık, temizlik, yücelik, tecrübe, büyüklük gibi yüceltici sıfatlarının yanı sıra Batı'yı temsil eder, “siyah” ise güç, kuvvet ve bazen de keder, yas ve alt tabaka anlamlarını da taşıdığı gibi Kuzey'i de temsil etmektedir (Ögel, 1991: 429-435). Batılı ülkelerde yas rengi olan siyah, aynı zamanda şıklığı ve zarafeti de simgelemektedir (Ambrose ve Haris, 2003). Semavi dinlerde ise sonu ve faniliği sembolize etmektedir (Ersoy, 1990: 38). Kimi toplumlarda iktidarı simgeleyen kırmızı renk; kralların, imparatorların ve en üst din görevlilerinin rengi olmuştur. Bu nedenle alelade Kişilerin bu rengi

kullanmalarını yasaklamışlardır (Willins, 1984: 85). Sarı, genellikle Doğudaki coğrafyalarda kutsallığı; Batılı coğrafyalarda mutluluğu ve eğlenceyi sembolize etmektedir. Uçar (2004: 52-53) sarı rengin, ilkel toplumlarda sonsuz yaşamı simgelediğini ve tanrısal güçlerini ortaya çıkardığına belirtmektedir (Mazlum,2011: 139). Yahudiler tarafından kutsal renk olarak kabul edilen mavi ise inancı arttıran bir renk olarak dikkat çekmektedir (Halse, 1978: 27-34). Derin etkisinden ötürü Antik Roma’da felsefecilerin akademik cübbelerinin rengi olarak kullanılan mavi renk; Çin kültüründe cenneti ve ölümsüzlüğü sembolize etmektedir (Mankhe, 1996: 64). Dünyanın her yerinde güveni temsil eden mavi renk aynı zamanda sükunet, tazelik ve doğurganlığı simgelemektedir. Yeşil rengi ise; Batı toplumlarında umudu ifade etmektedir. Ayrıca gözü dinlendiren yeşil rengi Orta Çağ gelinleri tarafından gelin giysisi rengi olarak da kullanılmıştır (Halse, 1978: 27-34).

Afrika toplumlarında ise her renk, kendine has bir mesaj oluşturmaktadır.

Siyah: Yaşlanmayı, olgunlaşmayı, ruhsal enerjii,
Altın: Zenginliği, manevi anlamda saflığı,
Yeşil: Sağlığı, hasat zamanını,
Kırmızı: Kurban ayinlerini, kan dökülmesini ve ölümü,
Gri: Temizlenmeyi ve şifa ritüellerini,
Mavi: Aşk, uyumu, sükuneti ve şans
Sarı: Bereketi ve zenginliği,
Pembe: Kadınsılığı, hassasiyeti, sakinliği,
Beyaz: Şifa, arınma ve kutsal ayinlerini,
Kahverengi: şifa ve kötülüklerden korunmayı,
Gümüş: Mutluluğu, huzuru ve saflığı ifade eder (Abidin, 2016).

Afrika Modası

Afrika vücut süsleme, tekstil üretimi ve giyim konularında zengin ve anlamlı bir tarihe sahiptir. 19.yüzyılda bölgede pamuk üretiminin yaygınlaşması ile sömürgeciler tarafından pamuk ekimi daha da arttırılmıştır. Sömürgeleştirme, sadece göç ve dini misyonlarla kalmamış Avrupalılar ile Afrikalılar arasında kültürel bir alışverişin kaynaştırıcı görevini görmüştür (Chatterjee, 2022). Sömürgeciliğin etkisinde olan Afrika’nın kültür ve medeniyetlerinden esinlenen Fransız moda tasarımcısı Paul Poiret’in, Afrika giysi kültüründen aldığı ilhamla bir koleksiyon oluşturması ve Fas’daki bir şehrin adı olan “Tanger” ismini bir elbisesine vermesi; Batı modasında Afrika stilinin tanınırlığı arttırmıştır (Görsel 1). Avrupa sömürgeciliği sona erdiğinde ise moda, kültürel kimlik algısının ve kendilik duygusuna sahip olmanın yeni bir ifadesi olmuştur (Miloşyan, 2017)

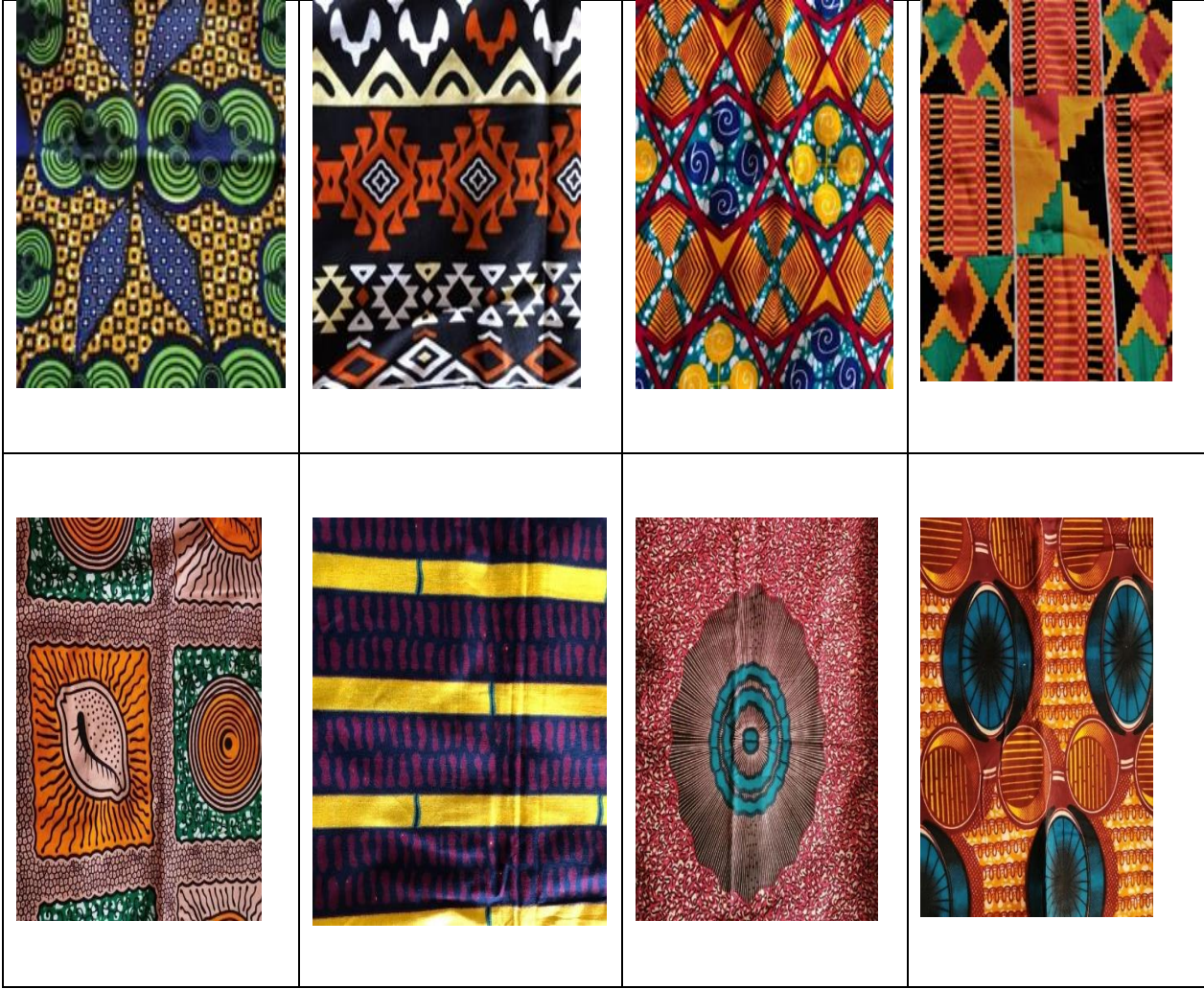

Görsel 1. Paul Poiret, 1920, Tanger

(<https://www.edition-originale.com/it/viaggi/africa-e-mondo-arabo/poiret-tanger-ou-les-charmes-de-lexil-robe-1920-54715>)

Afrika kumaşlarının gücünü ulusal kimliğin bir stratejik eylemi olarak gören Kwane Nkrumah, 1957’de ülkesi Gana’nın İngiliz yönetiminden bağımsızlığını ilan ettikten sonra Avrupa tarzı giyim yerine yerel giysilere teşvik etmiştir. Ancak genç şehirli elitler dönemin direniş müziği ve tarzından esinlenerek, Yves Saint Laurent, Pierre Cardin ve Balenciaga gibi Avrupalı markaları, terziler tarafından üretilmiş daha yerel parçalarla karıştırmışlardır. Diğer taraftan; Yves Saint Laurent Dolce & Gabbana, Gucci ve diğer ünlü markalar da uzun yıllar Afrika modasından aldıkları ilhamla yeni tasarımlar oluşturmuşlardır (Fogg, 2014). Değişik zamanlarda tekrar tekrar popüler hale gelen Afrika modası, Antik Ashanti Krallığının tarihinden trans-atlantik köle ticaretine, Pan-Afrikan geleneğinden bugünkü modern Afrika halkına; sembolizminin ve kültürünün temsilcisi olan mirasın kökenleri, kumaşlarındaki desen, renk ve biçimlerle sembolize edilmiştir (Görsel 2.).

--	--	--	--

Görsel 2. Çeşitli Afrika Kumaş Modelleri

Afrika kültürüne has kumaşlarda kullanılan her bir rengin oluşturduğu sembolik anlamları çözümlenmek amacıyla; bu kültürden etkilenen moda tasarımcılarının oluşturduğu giysi tasarımlarının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla, Yves Saint Laurent, Todd Oldham, Dior, Dries Van Noten, Lena Hoschek, Valentino ve Yigal Azrouel'nin farklı yıllarda tasarımlarını yaptıkları Afrika temalı koleksiyonlarından toplanan görseller elde edilmiştir. Moda tasarımcılarının çalışmaları kronolojik bir sıralama ile düzenlenerek renk özelliği açısından incelenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Moda tasarımcıları farklılıklarını ortaya koymak ve çeşitlilikten faydalanmak için çoğu zaman; yeni ve özgün yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Bu duruma örnek oluşturan Afrika temalı tasarımlar, birçok tasarımcı için birer ilham kaynağı olmuş ve tasarımlarını oluşturdukları baskın renklerle ifade etmişlerdir.

Yves Saint Laurent, 1967 İlkbahar-Yaz koleksiyonu için ilham aldığı Afrika kıtasından tasarımları için ahşap boncuklar, rafya, hasır ve altın iplik gibi çeşitli malzemelerden bir dizi narin önlük yaratmıştır. Endüstriyel üretimin hakim olduğu bir dönemde, modacının zanaatkar tekniklerle

yenilenmesi ile dikkat çeken koleksiyonun ismi Mali'de aynı adı taşıyan topluluk tarafından üretilen "Bambara" heykellerinden esinlenilmiştir. Kadınları betimleyen bu heykeller, uzun gövdeler ve sivri göğüslerle karakterize olmuşlardır (Gibson, 2013) (Görsel 3). Altın ve bronz renklerin sıklıkla kullanıldığı tasarımlarda Afrika kültüründe manevi anlamda saflığın ve zenginliğin sembolü olan renklere, Yves Saint Laurent tarafından baskın bir şekilde yer verilmesi, o kültüre bir atıf olarak düşünülmüştür.

Görsel 3. Yves Saint Laurent, 1967, Bambara
(<https://museeyslparis.com/en/biography/collection-africaine-pe>)

90'lı yılların modasının ana hatlarını oluşturan ve temel özelliği; izleyici ile yapıt arasında çarpışma yaratacak kadar yoğun bir aksiyon sağlanmak olan minimalizm sanat akımı olmuştur (Şenol, 2018: 437). Ancak dönemin sadeliğinden sıkılan tasarımcılar; Yves Saint Laurent moda dünyasında yarattığı Afrika etkisinden ilham alarak koleksiyonlarında yer vermişlerdir. Örneğin; Amerikalı modacı Todd Oldham'ın Güney Afrikalı bir kabileden esinlenerek tasarladığı kıyafetler dikkat çekmiştir (Görsel 4). Todd Oldham'ın tasarımlarında dönemin batılı giysisi; geometrik formların baskın renklerle çokça kullanıldığı Afrika kültürünün havasını izleyiciye hissettirmiştir. Tasarımlarda kullanılan kırmızı; kan dökülmesi ve ölümü sembolize ederken mavi; uyumu ve sükuneti temsil etmiştir.

Görsel 4. Todd Oldham, 1993

(<https://tr.pinterest.com/pin/295548794310146464/>)

20. yüzyılın son on yılına girilirken Missoni Afrika tarzı elbiseleri moda seyircisine sunmuştur. Bu sunuş Issey Miyake ve Norma Kamali'nin "Bogolan" adı verilen Afrika deseni baskılı kumaşları kullanarak tasarımlar yapmasıyla devam etmiştir. Dior'un baş tasarımcısı John Galliano 1997 yılında Kuzey Afrika ülkesi Sudan'da yaşayan Dinkalardan aldığı esinle oluşturduğu koleksiyon oldukça ilgi uyandırmıştır (Miloşyan, 2017) (Görsel 5). Giysi parçalarında mavi, yeşil, kırmızı ve sarı rengi sıklıkla kullanan Dinka'ların renk seçimine sadık kalınmıştır. Tasarımcının siyah renk üzerine sarı renk oluşturarak elde ettiği tasarımda bereket ve zenginlik temsil edilmiştir.

Görsel 5. Dior, 1997, Dinka Corse

(<https://tr.pinterest.com/pin/294774738104744576/>)

2003 yılında Donna Karan tarafından yapılan defile Afrika kültürüne övgü niteliğinde olmuştur. Bir sonraki yıl Jean Paul Gaultier'ın Bambara, Abidjan, Ashanti ve Kilimandjaro adlarını taşıyan defilesi, Oscar de la Renta, Comme des Garçons gibi markaların tasarımlarında Afrika kumaşlarını öne çıkartılarak güçlü çizgiler, geometrik baskılar, fildişi ve abanoz takılarla tasarımcılar etnik ama bir o kadar da dinamik görünümler yaratmışlardır (Yeni Asır, 2017).

Belçikalı tasarımcı Dries Van Noten 2010 yaz koleksiyonu için folklorik ruhlu rengarenk emprimeleri kullanarak etnik bir rota izlemiştir. Tasarımlarında işlemeli paltolar, yumuşak, kısa ceketler, sarılmış elbiseler ve sarong etekleri sıklıkta kullanmış; bunların arasına meç ettiği şeffaf sırtlı gümüş lame tank, haki şortlar ve ışıklı ceketler ile seyirciye Afrika esintisini yaşatmıştır (Mower, 2009) (Görsel 6). Tasarımlar Batı formundaki giysiler Afrika desenli kumaşlarla oluşturulmuştur. Kreasyonda baskın renk olarak sarı rengin tonlarından, toz pembeden ve siyahtan yararlanılmıştır. Bereketin ve zenginliğin Afrika kültüründe sembolü olan sarı renk; siyahın sembolize ettiği olgunlaşma ve pembe tonun verdiği kadınsılıkla meç edilmiştir.

Görsel 6. Dries Van Noten, 2010

(<https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2010-ready-to-wear/dries-van-noten>)

Grazlı tasarımcı Lena Hoschek, 2014 Berlin Mercedes Benz Moda Haftası'nda Afrika baskılarından ilham alan tasarımlar sunmuştur. "Hot Mama Africa" başlıklı koleksiyon 50'li ve 60'lı yılların feminen kesimlerini renkli ve çok yönlü baskılarla birleştirilmiştir (Görsel 7). Kreasyonda Afrika desenli kumaşların net bir şekilde dikkat çektiği gözlemlenmiştir. Kumaş üzerinde geometrik desenler elbise formuyla izleyiciye sunulmuştur. Tasarımlarda baskın olarak kullanılan kırmızı tonları kurban ayinlerinin ve ölümün birer sembolik göstergeleridir.

Görsel 7. Lena Hoschek, 2014

(<https://www.africanprintinfashion.com/2014/07/lena-hoschek-austrias-answer-to-stella.html>)

Valentino'nun 2016 yaz defilesinde kullandığı etnik ve yöresel detayları Afrika yerel kabilelerinden aldığı ilhamla oluşturduğunu belirtmiştir. Kreasyonunda etnik baskılar, boho desenler, püskül, patchwork ve tüyler ile Afrika havasını; dantel ve transparan detaylar ile de feminenliği ön plana çıkarmıştır. Kaplan, zebra ve su aygırı motifleri ile dikkat çeken tasarımlar; saçaklar, boncuklu kemerler, şalvar görünümlü pantolonlar, dökümlü elbiseler ve maxi ceketler ile tamamlanmıştır (Taşlardan, 2015) (Görsel 8). Bereket ve zenginliğin sembolü olan sarı renk ve kötülüklerden korunmanın sembolü olan kahverenginin baskın olarak kullanıldığı tasarımlar çoğunlukla elbise formunda çalışılmıştır.

Görsel 7. Valentino, 2016
(<https://www.instyle.com.tr/valentino-2016-ilkbahar-yaz-kampanyasi-7081>)

2017 yılı ilkbahar-yaz koleksiyonu için çizgili desenli kumaşların üzerinde fosforlu ve canlı renkler kullanan Karl Lagerfeld, Afrika tarzı stile gönderme yapmıştır. Yine aynı yıl İsrail asıllı Amerikalı tasarımcı Yigal Azrouel, Afrika kültüründen esinlenerek oluşturduğu kreasyonu ile New York Moda Haftası'nda dikkatleri üzerine çekmiştir. Tüm katmanları ve ince işçiliği ile ilgi çeken koleksiyon runik işaretlerle daha deneysel bir havada sunulmuştur (Remsen, 2016) (Görsel 9). Koyu tonlu renklerden tasarlanan kreasyondaki desenler için yeşil, gümüş ve bej tonları kullanılmıştır. Siyah rengin sembolize ettiği olgunluk; yeşil rengin simgelediği sağlık, gümüş rengin ifade huzurla birlikte kullanılmıştır.

Görsel 9. Yigal Azrouel, 2017

(<https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2017-ready-to-wear/yigal-azrouel/slideshow/collection#1>)

Sonuç

Moda, değişik kültürlerde giysilere ilişkin anlayış ve bilginin artması ile etki alanını genişletmiştir. Özellikle 1960 ve 1970’li yıllardan başlayarak, modacılar farklı kültürlerden etkilendikleri tasarımları özgürce karıştırdıkları ve günümüze dek uzanan bir eğilime dönüştürmüşlerdir. Batı’lı moda tasarımcıları, koleksiyonlarına çeşitlilik katmak için dünyanın farklı kültürlerinden ilham almışlardır. “Keşfedilmemiş kıta” olarak anılan Afrika’daki renkler, desenler ve silüetler moda için yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Kıtanın farklı figürleri, desenleri, renkleri ve yerel giysileri kimi zaman Batılı giysilerle meç edilmiş, kimi zaman da olduğu gibi tasarlanarak moda dünyasına yeni bir soluk getirilmiştir. Bu çalışmada da, Yves Saint Laurent, Todd Oldham, Dior, Dries Van Noten, Lena Hosceck, Valentino ve Yigal Azrouel gibi moda sektörünün önemli tasarımcılarının Afrika temasından esinlendikleri çalışmalar, o kültürde sembol edilen renklerle incelenmiştir.

Renk olgusunun izleyiciye yansıttığı semboller, sözel olmayan çağrışımları da içinde barındırmaktadır. Dünyaca ünlü tasarımcıların 20. Yüzyıldan günümüze Afrika esintili izler taşıyan kreasyonlarında izleyiciye sunduğu renkler içerisinde en fazla sarı tonlarının kullanıldığı gözlemlenmiştir. Afrika kültüründe bereketin ve zenginliğin sembolü olan bu rengin ardından siyahın ve kırmızının baskın olarak kullanılması ise yaşlanmanın ve ölümün simgesi olarak dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

Abidin, A. (2016). Kralların Kumaşı Kente. Afrika Danışmanı.
(<https://afrikadanismani.com/>)

Ambrose, G. ve Haris. P. (2003). The Fundamentals of Creative Design.
Switzerland: Ava Publishing.

- Becer, E. (2005). İletişim ve Grafik Tasarım, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Chatterjee, S. (2022, Temmuz 11). Modada Antropoloji: Doğu Afrika'da Kültürel Giyim. (<https://www.yoair.com/tr/blog/anthropology-in-fashion-cultural-clothing-in-eastern-africa/>).
- Coşkuner, S.(1995). Renkler ve Kişiliğimiz, İzmir: Site Ofset Basımevi.
- Fogg, M. (2014). Modanın Tüm Öyküsü, Çev. E. Gözgülü, Hayalperest Yayınları.
- Ersoy, N. (1990). Semboller ve Yorumlarla Görünenden Görünmeyene. İstanbul: Ersoy Yayın
- Gibson, E. (2013, Kasım 21). Yves Saint Laurent: African Collection. (<https://www.splendidhabitat.com/yves-saint-laurent-african-collection-part-2/>).
- Halse, A. O. (1978). The Use of Color Interiors. 2. Baskı, Mc Graw Hill.
- Jansen ,M. Angel, Feitsma, Maaik, (2014), Tradition or Fashion? Comparing National Fashion Identities in Morocco and The Netherlands, Fashion Colloquia AMFI, Amsterdam 23-24 January.
- Kalmık, E. (1950). Renklerin Armoni Sistemleri, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- Karip, F. (2019). An Analysis of the Cognitive Structures of Visual Arts Preservice Teachers Related to Primary and Secondary Colors through Concept Map, *International Online Journal of Educational Sciences*, 11 (5), 134-145.
- Koca, E. & Koç, F. (2008). Çalışan Kadınların Giysi Seçimleri ve Renk Tercihleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (24) , 171-200. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/esosder/issue/6138/82347>.
- Mankhe, F. H. (1996). Color, Environment, and Human Response. New York: John Wiley & Sons Yayınevi.
- Mazlum, Ö. (2011). Rengin Kültürel Çağrışımları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31. Sayı, s:125.
- Miloşyan, S. (2017, Haziran 15). Moda da Afrika Stili. (<https://www.kadindunyasi.org/moda-da-afrika-stili>).
- Mower, S (2009, Ekim 3). Dries Van Noten Spring 2010 Ready-to-Wear. (<https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2010-ready-to-wear/dries-van-noten>).
- Ögel, B. (1991). Türk Kültür Tarihine Giriş. C VI. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, A. (2005). Tasarımda Renk Seçimini Etkileyen Kriterler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2) , 391-401. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/cusosbil/issue/4372/59842>.

- Özdemir, Ç. (2022). “Ekspresyonist Resimde Figüratif Anlayışlar ve Duygusal Yansımaları: Edvard Munch Örneği”, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(58):1543-1551.
- Remsen, N. (2016, Eylül 13). Yigal Azrouël (<https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2017-ready-to-wear/yigal-azrouel>).
- Sun, Dorothy and Howard.(1994). *Renginizi Tanıyın*,(Çev: Tuğrul Ökten) İstanbul: Arıtan Yayınevi,
- Şenol, N. K. (2018). Minimalist Sanat Akımının Moda Üzerindeki Etkisine Genel Bir Bakış. *Art-Sanat Dergisi*, (9), 437-448. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuarts/issue/47878/604756>).
- Taşlardan, D. (2015, Ekim 8). Afrika Temasına “Beyaz” Sunum!. (<https://www.milliyet.com.tr/cadde/afrika-temasina-beyaz-sunum-2128578>).
- Uçar, T.F. (2003). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım, İnkılap Kitabevi, İstanbul.*
- Yeni Asır (2017, Ağustos 19). *Podyumda Afrika Esintisi.* (<https://www.yeniasir.com.tr/ozel/2017/08/19/podyumda-afrika-esintisi>).
- Yu, Haekyung L., Kim, Chanju, Lee, Juhyeon, Hong, Nayoung, (2001), An Analysis of Modern Fashion Designs as Influenced by Asian Ethnic Dress, *International Journal of Consumer Studies*, 25, 4, December, pp309–321.
- Willıns, P. (1984). *Renk Terapisi. İstanbul: Altın Yayınları.*